

Moderni pristupi u podučavanju engleskog jezika

Mirela Karadža

SAŽETAK: U ovom radu ispituje se kako se podučava engleski jezik danas, posebno u srednjim školama. Rad ukazuje na određene nepravilnosti u podučavanju i ističe savremena dostignuća, koja metodika nastave engleskog jezika treba prihvatati, a nastavnici primjenjivati.

Među mnogim metodičkim problemima, koje sam primijetila kao dugogodišnji profesor engleskog jezika u srednjoj školi, izdvojila sam nepravilan tretman gramatike engleskog jezika. Ekstremna opredjeljenja (da gramatiku ne treba ni predavati, ili suprotno, da je ona osnov svakog jezika) u tretmanu gramatike u nastavi ovdje su opovrgnuta, pri čemu se u fokus postavlja samo na nekoliko konkretnih faktora koji dovode do uspješnih rezultata u podučavanju gramatike i engleskog jezika uopće.

Predmet proučavanja jesu i stavovi učenika i nastavnika, dobijeni rezultatima anketiranja, zatim predstavljanje gramatike i tema u službenom planu i programu nastave te pojedine didaktičko-metodološke postavke

Ključne riječi: *moderno podučavanje, savremene nastavne metode, gramatika engleskog jezika, srednja škola, važnost nastavnika*

Modern Methodical Approaches in Teaching English

ABSTRACT: This paper examines the way English language is taught today, especially in high schools.

The paper indicates on many irregularities in work and highlights modern achievements that English methodics needs to accept and teachers need to apply.

Among many methodical problems, which I noticed working as English teacher for many years, I pointed out irregular treatment of English grammar. Extreme commitments (that grammar should not be taught, or the opposite, that it is the basis of every language) in the treatment of grammar in teaching here are refuted, with the focus placed on several specific factors that lead to successful outcomes in teaching grammar and English language in general.

The case studies are the attitudes of students and teachers, obtained using the results of the survey, then the representation of grammar and topics in the official curriculum of teaching, and some didactic and methodological settings..

Keywords: *modern teaching, modern teaching methods, English grammar, high school, the importance of the teacher*

UVOD

Predmet rada "Moderni pristupi u podučavanju engleskog jezika" ne obuhvata samo moderne pristupe koji se koriste u podučavanju engleskog jezika i vrste modernih pristupa koje su nastavnicima na raspolaganju nego ističe nedovoljno korištenje savremenih pristupa u nastavi i pribjegavanju tradicionalnom podučavanju engleskog jezika u našim školama.

Istakla sam da savremeno podučavanje u nastavi engleskog jezika nije dovoljno prihvaćeno i da se i dalje insistira na gramatiziranju nastavnog gradiva i favoriziranju gramatičko-prijevodne metode i da je i dalje u neopravdanom fokusu gramatizirana nastava, a tretman gramatičkog gradiva neispravan je, što je ujedno postavljena hipoteza ovog rada, koja je dokazana na mjerodavnom uzorku anketiranjem 23 profesora engleskog jezika u HNK-u i 14 srednjoškolskih

profesora engleskog jezika u ZDK-u i 147 učenika u HNK-u.

Istakla sam jasnu razliku u pojmovima *pristup / metoda / tehnika* i razjasnila njihovo poimanje koje je vodilo pogrešnom pristupu u organizaciji i realizaciji časova engleskog jezika.

Razjasnila sam poimanje i riječi "moderan" i dala valjane i konkretne prijedloge u moderniziranju nastave engleskog jezika i odljepljivanju od tradicionalnog, ali ne u smjeru potpune isključivosti nego u smjeru iskorištavanja svega dobrog što može poslužiti današnjici. Ovome najbolje odgovara korištenje eklektičkog pristupa i pribjegavanje odlikama "eklektičnog nastavnika".

ŠTA ZNAČI MODERAN / MODERNO?

Često se pitamo šta znači koristiti moderan (savremen) pristup i šta trebamo raditi da važno za modernog nastavnika. Znači li to da nastavnik treba

izgledati moderno? Ne! Mnogo više od toga. Zapravo nije riječ o modernom modnom stilu nego, između ostalog, o:

- stilu podučavanja koji treba biti koliko je god moguće usklađen sa stilom učenja
- da je učenik u nastavnom procesu u fokusu
- da se nastavnik koristi različitim tehnikama raznih metoda koje odgovaraju postavljenom cilju časa
- da se nastavnik koristi raznim izvorima za nastavni materijal i dostupnu savremenu tehnologiju u radu
- da je kreativan i i metodički educiran
- da mu je **cilj** nastave engleskog jezika izgradnja komunikativne kompetencije.

Ne želim ni u kojem smislu isključiti važnost gramatike i usvajanja gramatičke (jezičke) kompetencije u nastavnom procesu, jer "komunikativnu kompetenciju čini spoj jezičke kompetencije, psihofizičkih mehanizama i strategije da se njom koristimo" (Backović, 2003, str. 122).

ZABLUDE O POJMOVIMA BITNIM ZA PODUČAVANJE ENGLESKOG JEZIKA

Govoreći o pojmovima *moderan nastavnik* i *moderan pristup*, dolazimo do neophodnosti da razjasnimo pojmove *pristup / metoda / tehnika*, pa i *metodologija*, koje mnogi stručnjaci za podučavanje stranih jezika nedovoljno jasno poimaju (što je očito i u literaturi i na internetskim sajtovima danas), pa sam se odlučila za jasnu distinkciju ovih pojmova prof. Dimitrijevića, koji kaže:

Pod terminom "pristup" podrazumijeva se naš stav prema učenju i podučavanju jezika – nastavi jezika u smislu opredjeljenja o organizovanju nastave slušanja, govora, čitanja i pisanja (Dimitrijević, 1965, str. 76–77).

Metoda je opći plan načina prezentiranja cjelokupne jezičke materije, koji zavisi od materije, cilja i samih učenika.

Tehnika zavisi od kreativnosti nastavnika; odjeljenja, uzrasta, broja učenika, itd.

Prema tome, pristup zavisi od našeg stava prema jeziku; metoda zavisi od od materije koja je odabrana

za nastavu, cilja učenja i samih učenika; tehnika će se razlikovati prema određenim metodama, nastavnikovoj ličnosti i sastavu razreda (Dimitrijević, 1965, str. 76–77). Tako, ako se nastavnik opredijeli za fokus na govoru, on primjenjuje oralni pristup, zatim, npr., direktnu metodu te tehniku odgovora i pitanja.

Također, vrijedno spomena, riječ *metodologija* (*methodology*) najbolje odgovara pojmu *pristup*, jer su bazirani na stavu nastavnika prema prirodi učenja i podučavanja jezika.

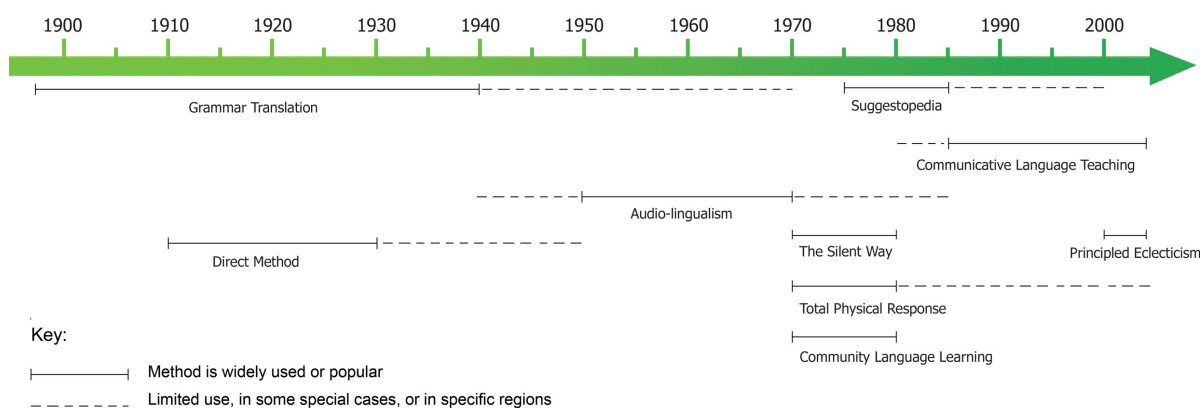
Ako izbor pristupa posmatramo s metodičkog aspekta, koliki je i kakav je utjecaj drugih nauka (psihologije, lingvistike, sociologije, pedagogije) na podučavanje jezika, tada pristup zavisi od našeg stava prema jeziku.

Izbor pristupa uvjetovan je, npr., time koju psiholingvističku teoriju nastavnik podržava i bazira svoje podučavanje na njoj. Ako je nastavnikov izbor strukturalni pristup (*structural approach*), on podilazi bihevioristima (Skinner) i pobornicima strukturalističke lingvističke škole (Bloomfield, Boas, Sapir). U tom slučaju i izbor nastavne metode i tehnikâ uklapa se u ambijent podučavanja posredstvom formiranja navika i korištenje *army* metode. Ili, nasuprot tom izboru jest kognitivni pristup i Chomskyjevo poimanje jezika.

PRIKAZ METODA I PRISTUPA KROZ HISTORIJU

Veliki je broj metoda podučavanja kojima se nastavnici engleskog jezika mogu koristiti u srednjoj školi. Smatram da se nikada ne trebaju opredijeliti za samo jednu nastavnu metodu. Trebamo se odlučiti za kombinaciju nastavnih metoda. Naprimjer, gramatičko-prijevodna metoda, koja čini okosnicu eksplicitnog pristupa, ne podržava, nažalost, oralni pristup učenju engleskog jezika i zanemaruje izgovor i govor, kao i vještine neophodne za komuniciranje, što može negativno utjecati na uspjeh učenika u učenju stranog jezika. Druge metode, npr., direktna metoda, favoriziraju isključivo govornu praksu, ali polaze od nerealnih premisa. Izbor metode treba biti u skladu s nastavnim programom, pristupom, dostupnom tehnologijom i nastavnim sredstvima i, što je najbitnije, s dobi učenika.

Timeline of Teaching Methods

Slika 1. (Izvor: <http://blog.tjtaylor.net/teaching-methods/>)

Naime, adolescenti posjeduju visoke kognitivne sposobnosti i strategije (metakognitivne, kognitivne, socioafektivne i komunikativne), pa im to omogućuje da razumiju i shvate gramatiku, strukturalna pravila, dok djeca to ne mogu.

Na slici 1 možemo vidjeti prikaz metoda kroz historiju, počevši od gramatičko-prijevodne do eklektične, koja je nešto novo što se spominje u savremenoj metodičkoj literaturi, o čemu će kasnije biti riječi.

Kombinovani metod (eklektični metod) je zapravo onaj metod koji zahtijeva da se gramatika podučava u svim jezičkim područjima i na balansu između fokusa na analizi jezika i njegove upotrebe.

Osim predoperacione i operacione faze, ne smije izostati faza *produkcija / govor* – korištenje jezika u kontekstu, u govornim situacijama, tj. njegova pragmatična upotreba.

"Mnogi su razlozi zašto se izbjegavaju PPP termin. Termin *prezentacija* odnosi se na to da učenici uče baš ono što im profesori prezentiraju. U stvari, učenje je mnogo manje mehaničko i mnogo više usmjereno na učenika nego što ovaj stari model predlaže" (Gunter, Herbert i Scott, 2006, str. 8).

"Isto tako, tradicionalna *practice* aktivnost uvijek uključuje govor učenika – često samo ponavljanje – novih gramatičkih struktura. Prisiljavanje učenika da govori prije nego što je spreman može prouzrokovati prestrukturiranje, reorganizaciju gramatike kod učenika. Zato na 'Consolidation nivou' nema prisiljavanja učenika da govori nego da jednostavno razumije zadatke. Naprimjer, od učenika se može tražiti da pridruži rečenice odgovarajućim slikama. To su tzv. zadaci izlaganja. Ove aktivnosti uključuju ono što istraživači nazivaju *input processing* (što je suprotno od *output processing*)" (Gunter et al., 2006, str. 8).

"Treće P – *production* – odgovara terminu *use*, ali ličnoj upotrebi – *personalized use*. Od učenika se zahtijeva da uče na način relevantan njima i njihovom svijetu. Jezik se pamti jedino kad je blizak učenicima i koristi se u posebnu svrhu potrebe učenika. Ovaj zadatak, međutim, nije bez rizika. Potrebno im je prethodno dati primjere iz vlastitih životnih situacija, dopustiti im da intimnost prvo podijele u parovima ili grupnom radu prije nego što predoče cijelom razredu, dopuštajući im da ne govore ono o čemu ne žele.

MODERNO PODUČAVANJE GRAMATIKE – VAŽAN DIO MODERNOG PODUČAVANJA

Ne bi trebala postojati dilema treba li u školskom učenju podučavati gramatiku engleskog jezika ili ne treba. Takva dilema bila bi pogrešna, s brojnim štetnim posljedicama. U školskom učenju engleskog jezika dileme mogu postojati:

- Koje gramatičko gradivo treba podučavati, u fazi u kojoj se radi u srednjim školama?
- Kako efikasno i pragmatično podučavati odabrano gramatičko gradivo?
- Koliko i kojeg gradiva podučavati u datim vremenskim okvirima?
- Kako osigurati da učenici uspješno primjenjuju objašnjenu i uvježbanu gramatiku u svojoj govornoj aktivnosti, u situacijski postojećim okvirima i u skladu sa svojom namjerom?

Za razliku od deskriptivne gramatike (koja je preopširna i namijenjena jezičkim stručnjacima), u nastavi treba insistirati na pedagoškoj gramatici, čiju okosnicu čini komunikacijska gramatika i koja ima potpuno drugačiji cilj i namjenu – minimalan izbor najvažnijih gramatičkih sredstava koji će omogućiti maksimalnu iskoristivost te gramatike u vlastitom sluzenju stranim jezikom.

U spomenutoj knjizi (*Teaching grammar creatively*) profesori mogu naći vrlo zanimljivo i kreativno osmišljene časove gramatike, u kojima se koriste savremene tehnike rada.

EKLEKTIČKI PRISTUP U PODUČAVANJU – Kombinirana, eklektička ili mješovita metoda ostavlja nastavnicima stranih jezika slobodu da procijene koje su nastavne tehnike najpodesnije s obzirom na konkretan cilj postavljen jednom času ili nekoliko uzastopnih časova, na raspoloživo vrijeme, dob učenika i druge faktore koji znatno utječu na nastavu.

Nastavnik se služi tehnikama raznih metoda u skladu s ciljem, uzrastom, vremenom... Samo dobro metodički obučeni nastavnici mogu biti "eklektični"

Principi

- Strani jezik dosta se koristi / skraćeni oralni pristup
- Uvježbava se i tačnost i tečnost
- Izgrađuju se komunikacijske sposobnosti
- Gramatika i leksika personaliziraju se i uključuju funkciju
- Koristi se i indukcija
- Prevode se samo apstrakne ideje
- Nastavnik se koristi različitim izvorima za stimulirajući i produktivan čas

NASTAVNI PROGRAM:

U radu sam spomenula problem planiranja nastave engleskog jezika.

Nepostojanje jedinstvenog programa ove nastave, barem na nivou Federacije (ako ne i na nivou države Bosne i Hercegovine), ukazuje na različitosti u tretiranju nastave engleskog jezika. Naime sve do prošle školske godine na snazi je bio Nastavni plan i program (za srednje tehničke i srodne škole) za engleski jezik, koji su, dakle, stručnjaci Ministarstva obrazovanja izradili davne 1995. i koji je još na snazi (Može se primijetiti da Nastavni program sadrži generalne ciljeve i zadatke u nastavi jezika; ne sadrži teme unutar kojih bi se moglo usvajati gramatičko gradivo, načelan je i bez potrebne razrađenosti.)

Mala je upućenost u mogućnost revidiranja nastavnih planova i programa iako su prof. Lada Šestić i tim stručnjaka 2006. godine izradili brošuru koja može izuzetno dobro pomoći u izmjeni i dopuni postojećih planova i programa.

Spomenula sam postojanje publikacije *Priručnik: Informacija o nastavnim planovima i programima srednjih škola u Federaciji Bosne i Hercegovine*, koji je objavilo Federalno ministarstvo obrazovanja i n 2011. godine. U ovom priručniku mogu se uvidjeti izmijenjeni nastavni planovi i programi za neke kantone, tj. neke promjene, koje su nastale kao rezultat aktivnosti usmjerenih ka reformi obrazovnog sistema od 1998. godine.

Neke tehničke i srodne škole za pojedina zanimanja nastavu (i nastavu engleskog jezika) izvode po modularnom nastavnom planu i programu. Taj novi pristup planiranja nastave nazvan je "razvoj modularnih NPIP zasnovanih na ishodima učenja", ali se, nažalost, nije dugo zadržao u nastavnoj praksi.

- a) Phare projekt (1998–2000)
- b) Phare VET Bridging projekt (2000–2001)
- c) EU VET 1 (2002–2004)
- d) EU VET 2 (2004–2006)
- e) EU VET 3 (2007–2009)

Može se primijetiti da su se promjene u nastavnim programima koje vode ka reformi obrazovnog sistema i prihvatanju savremenog gledanja na podučavanje engleskog jezika tek počele dešavati i usvajati. Proći će određeno vrijeme da nastavnici počnu i planirati nastavu u skladu s njima, što i dalje dokazuje moju hipotezu da moderno podučavanje u nastavi engleskog jezika nije dovoljno prihvaćeno; i dalje se insistira na gramatiziranju nastavnog gradiva i favoriziranju gramatičko-prijevodne metode. Nadati se promjenama u budućnosti.

REZULTATI ANKETIRANJA

U skladu s ciljem istraživanja provedene su dvije ankete, jedna s profesorima, a druga s učenicima srednjih škola na području Hercegovačko-neretvanskog i Zeničko-dobojskog kantona. Anketa je sprovedena u 37 srednjih škola (23 u HNK i 14 u Ze-do kantonu).

Interpretacija rezultata dobijenih analizom tih anketa:

- 54,05% potvrđuju da gramatičko gradivo objašnjava na svim časovima. Dodajemo da se u 40,54% škola nastava odvija sa samo dva časa.
- 75,68% anketiranih profesora prihvatilo je onu ponudu koja uključuje isključivo svjesno usvajanje (objašnjenje – pravilo – primjer)
- Samo 16,22% insistira na redovnom uvježbavanju upotrebe objašnjenog gramatičkog gradiva

Duga objašnjenja (duža od 15 minuta), malo primjera i malo uvježbavanja karakteristična su u svakodnevnom radu naših srednjoškolskih profesora.

II) Anketa za učenike

Najznačajnije razlike u odgovorima:

- 53,06% učenika potvrđuje da objašnjenja gramatike na časovima traju, u prosjeku, čak duže od 15 minuta – hipertrofija objašnjavanja gramatike
- 21,61% profesora tvrdi da traže da učenici objašnjeno gradivo personaliziraju svojim primjerima, a nijedan učenik nije prihvatio ovu opciju
- uvjerenje je učenika da se od njih traži samo prepoznavanje gramatičkog gradiva, a ne i njegova upotreba u određenim situacijama.

ZAKLJUČAK (BITNA SAZNAJNA I PREPORUKE)

- "Eklektičan nastavnik" poznaje distinkciju među pojmovima *pristup / metoda / tehnika* i organizira nastavu u skladu s tom spoznajom, primjenjuje različite tehnike i modernih i tradicionalnih metoda u skladu sa situacijom.

- Pribjegavanje postulatima tradicionalne gramatičko-prijevodne metode neopravdano je. Gramatika – DA, ali konverzacijska gramatika, gramatika u kontekstu.
- Pravilan pristup u nastavi gramatike jest: uspostaviti ravnotežu između analize jezika i njegove upotrebe (pragmatika).
- Potreban je konstantan rad na usavršavanju nastavnih planova i programa, ujednačenost programa po kantonima, kao i provjera njihove primjenjivosti u radu nastavnika i znanju učenika (na ispravan način, a ne gramatiziranim testovima).
- Neophodno je uvidjeti značaj kombinirane / mješovite / eklektičke metode / pristupa, koji ne isključuje podučavanje gramatičkog gradiva nego ispravno odgovara na pitanje KAKO podučavati gramatiku.
- Utjecaj profesora engleskog jezika na razvoj i usavršavanje sve četiri jezičke vještine za podučavanje i uvježbavanje gramatike važan je u savremenoj nastavi. To je, također, odlika kombinirane metode, pa se ona smatra najpodesnijom za nastavu engleskog jezika u našim uvjetima.
- Obim gramatičkog gradiva treba pratiti zahtjeve nastavnog programa, ali gramatička objašnjenja ne smiju biti duga, jer to demotivira učenike. Potrebno je dovoljno uvježbavati gramatičko gradivo, a ne samo objašnjavati. Objašnjenja gramatičke građe trebaju se obavljati i indukcijom i dedukcijom, zavisno od uvjeta nastave, prvenstveno od učeničkih predznanja iz engleskog jezika i od procjene njihovih mogućnosti od strane profesora. Uspješnost časa bolja je ako se pristupi implicitnom podučavanju gramatike. Ili, ako se učenici žele pripremati za polaganje maturalnog ispita, testova i prijemnih ispita na državnim fakultetima, potrebno je da se podučavaju gramatici eksplicitno. Ako je riječ o učenicima s dobrim predznanjem iz engleskog jezika, ne treba izričito zahtijevati ili eksplicitno ili implicitno podučavanje gramatike. Takozvana "hibridna prezentacija", koja uključuje gramatiku implicitno u smislenom kontekstu, ali i eksplicitno objašnjenje forme, značenja i upotrebe (*form, meaning and use*), trebala bi biti najbolje rješenje u nastavi engleskog jezika u srednjim školama.
- Za nastavu gramatike bitna je kreativnost i domišljatost profesora na času: dosadne tekstove zamijeniti životnim primjerima; gramatički sadržaj osvježiti mudrošću, metaforama, humorom i drugim maštovitim zamislima. Na svim primjerima učenici trebaju uvidjeti važnost gramatičkog gradiva; koristiti se različitim izvorima i sredstvima u nastavi.

LITERATURA

- Backović, S. (ur.). (2003). *Zajednički evropski okvir za žive jezike*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke.
- Dimitrijević, N. (1965). *Metod u početnoj nastavi stranih jezika*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije.
- Gunter, G., Herbert, P., & Scott, T. (2006). *Teaching Grammar Creatively*. Cambridge: Helbling Languages.

INFORMACIJE O AUTORU

Mirela Karadža

Sarajevo School of Science and Technology

e-mail: mirela.karadza@ssst.edu.ba